

DOI 10.31558/2307-2318.2018.4.4

УДК 332.146:330

Березина О.Ю., кандидат економічних наук, професор, Черкаський державний технологічний університет

СМАРТ-СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ УМОВ ЖИТТЯ ДОМОГОСПОДАРСТВ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

На основі проведених досліджень європейської політики єдності та регіональної політики ЄС обґрунтовано доцільність впровадження моделі смарт-спеціалізації регіонів України для забезпечення сталого регіонального розвитку на інноваційній основі та покращення умов життя домогосподарств. В статті подано підходи міжнародних організацій, ЄС та науковців до розуміння сутності смарт-спеціалізації, окреслено принципи такої регіональної спеціалізації. Проблеми, на розв'язання яких спрямовується ця модель європейського регіонального розвитку наступні: підвищення інноваційного та конкурентоспроможного потенціалу європейських регіонів як основи для моделі сталого зростання; посилення міжрегіонального співробітництва, яке є ключовим елементом глобалізованої економіки; посилення уваги до менш розвинених регіонів; вдосконалення та покращення спільної роботи в рамках політики та програм ЄС, що підтримують інновації. В статті наведені приклади смарт-спеціалізації окремих регіонів Європейського Союзу. Обґрунтовано, що смарт-спеціалізація – це нова модель регіонального та міжрегіонального партнерства, що має значний потенціал забезпечення сталого розвитку регіонів України та визначено пріоритети її впровадження.

Ключові слова: смарт-спеціалізація, розумна спеціалізація, стратегії інтелектуальної спеціалізації, інноваційний потенціал регіону; конкурентоспроможність регіону; домогосподарство; сталий розвиток.

Березина О.Ю.

СМАРТ-СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ ДЛЯ УЛУЧШЕНИЯ УСЛОВИЙ ЖИЗНИ ДОМОХОЗЯЙСТВ: ЕВРОПЕЙСКИЙ ОПЫТ

На основе проведенных исследований европейской политики единства и региональной политики ЕС обоснована целесообразность внедрения модели смарт-специализации регионов Украины для обеспечения устойчивого регионального развития на инновационной основе и улучшения условий жизни домохозяйств. В статье представлены подходы международных организаций, ЕС, а также научных школ к пониманию сути смарт-специализации, обозначены принципы такой региональной специализации. Проблемы, на решение которых направлена данная модель регионального развития, состоят в следующем: повышение инновационного и конкурентоспособного потенциала европейских регионов как основы для модели устойчивого роста; усиление межрегионального сотрудничества, которое является ключевым элементом глобализации экономики; усиление внимания к менее развитым регионам; совершенствование и улучшение совместной работы в рамках политики и программ ЕС, поддерживающих инновации. В статье приведены примеры смарт-специализации отдельных регионов Европейского Союза. Обосновано, что смарт-специализация – это новая модель регионального и межрегионального партнерства, которая имеет значительный потенциал для обеспечения устойчивого развития регионов Украины, а также определены приоритеты ее внедрения.

Ключевые слова: смарт-специализация, умная специализация, стратегии интеллектуальной специализации, инновационный потенциал региона; конкурентоспособность региона; домохозяйство, устойчивое развитие.

Berezina O. Yu.

EUROPEAN EXPERIENCE OF SMART SPECIALIZATION FOR IMPROVING HOUSEHOLD LIVING CONDITIONS

The feasibility of implementing the model of smart specialization for Ukrainian regions aimed on the providing the sustainable regional development on an innovation basis and improving the households' living conditions were grounded based on the research of European cohesion and regional policy. The EU approaches, as well as the international organizations' and researchers' approaches to understanding the essence of smart specialization were presented at the article. The main principles of regional smart specialization were outlined. This model of regional development is aimed on solving such problems as: boosting the innovation and competitiveness potential of European regions, as a basis for a sustainable growth model; increasing interregional cooperation, which is a key element in globalized economies; strengthening the focus on less developed and industrial transition regions; improving and building on joint work across EU policies and programs supporting innovation. The examples of smart specialization of the individual EU regions were provided in the article. It is substantiated, that smart specialization is a new model of regional and interregional partnership, which has significant potential for providing the sustainable development of the Ukraine's regions. The priorities of this model's implementation were grounded.

Key words: smart specialization, strategies of smart specialization, innovative potential of a region; regional competitiveness; household, sustainable development.

Fig.: 0, tabl.: 0, bibl.: 25.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Сьогодні Європа переживає період значних змін. Глобалізація, автоматизація, декарбонізація, нові технології та цифрові технології впливають на робочі місця, промислові сектори, бізнес-моделі, економіку та суспільство в цілому. В таких умовах однією з першочергових задач є всеосяжна підтримка країн-учасниць ЄС та їх регіонів у пристосуванні до глибоких змін, забезпеченні сталого розвитку економіки та гідних умов життя європейських домогосподарств. У документі «Роздуми щодо використання глобалізації» [11] Європейська Комісія визначає можливості та виклики, з якими стикаються громадяни та регіони Європи. Зокрема в документі зазначено, що «...сьогодні, більш ніж коли-небудь, місцеві питання стали глобальними і глобальні проблеми стали місцевими. Тому передбачення і управління модернізацією існуючих економічних і соціальних структур, розробка та впровадження довгострокової стратегії, яка містить заходи на всіх рівнях, що призводять до фундаментальних зрушень у технології, економіці та фінансах – це ті завдання, які визначені як пріоритетні на період до 2020 року. Такою стратегією є стратегія смарт-спеціалізації, що передбачає визначення сильних сторін і розвиток конкурентних переваг регіонів на основі існуючої структури регіональної економіки та інновацій, а також уникнення дублювання дослідницької та інноваційної діяльності різними регіонами. Вивчення досвіду країн ЄС, його імплементація в регіонах України, розробка і впровадження власних стратегій смарт-спеціалізації регіонами України дозволить не лише підвищити регіональну конкурентоспроможність, створити нові робочі місця та покращити умови життя домогосподарств, а й отримати додаткові фінансові можливості підтримки регіонального розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед наукових робіт, присвячених питанням регіональної смарт-спеціалізації слід відмітити праці Я. Бжуска [6], Т.

Бреснахана [5], Д. Ван Арка [12], П. Девіда [10], Я. Піки [6], М. Трахтенберга [5], Д. Форей [10;12] та ін., в яких визначені основні концептуальні положення смарт-спеціалізації та наведені рекомендації з їх впровадження. Концепція смарт-спеціалізації, що покладена в основу політики регіонального розвитку Європейської Комісії, розроблена експертною групою «Знання для зростання» (Knowledge for Growth) Директорату з технологій та інновацій Єврокомісії в процесі формування єдиного Європейського дослідницького простору (European Research Area – ERA). Нормативні акти, що визначають порядок та процедури регіональної смарт-спеціалізації в ЄС представлені на S3 платформі [24], що була створена Європейською Комісією у 2011 році. Серед цих нормативних актів особливо слід Рекомендації з розробки наукової та інноваційної стратегії на основі смарт-спеціалізації [13], що містять покрокові інструкції для регіонів щодо започаткування та провадження робіт в цій царині. Водночас, потребують подальшого дослідження методологія та практичні аспекти смарт-спеціалізації регіонів Європи, результативність такої моделі регіонального розвитку, насамперед з позицій покращення умов життя домогосподарств з метою подальшої імплементації зазначеної моделі для формування нової регіональної політики в Україні, забезпечення сталого розвитку регіонів та покращення умов життя домогосподарств в регіонах.

Мета статті полягає у дослідженні та узагальненні європейського досвіду впровадження концепту смарт-спеціалізації для забезпечення регіонального розвитку та покращення умов життя домогосподарств в регіоні.

Виклад основного матеріалу статті з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. ЄС відіграє вирішальну роль у підтримці всіх регіонів та держав-членів для активізації свого потенціалу для інновацій, конкурентоспроможності та сталого розвитку та зростання. Це є основою різних ініціатив, які вже були проведені, щодо регуляторної сторони [4], а також через Інвестиційний план для створення стабільного впровадження проектів, пов'язаних з ключовими пріоритетами ЄС. Більше того, в останні роки Комісія закликала національні та регіональні органи влади розробити стратегії інтелектуальної спеціалізації для досліджень та інновацій [17]. Мета полягала в тому, щоб заохотити всі європейські регіони визначити свої конкретні конкурентні переваги, як основу для визначення пріоритетних інвестицій у дослідження та інновації в рамках політики когезії у 2014-2020 роках. Згодом Європейський Парламент, Рада Європейського Союзу та Комітет регіонів підкреслили необхідність подальшого розвитку цього підходу для підвищення інноваційного потенціалу всіх регіонів [9].

Смарт-спеціалізація (розумна чи інтелектуальна спеціалізація) є інноваційним інструментом Європейського Союзу для розбудови конкурентоспроможності регіонів, заснований на усебічному урахуванню місцевих умов та можливостей, а також економіці знань. Як інноваційний підхід, смарт-спеціалізація має на меті стимулювати економічне зростання та робочі місця в Європі, дозволяючи кожному регіону визначити та розвивати власні конкурентні переваги. Завдяки партнерству та підходу «знизу-вгору», розумна спеціалізація об'єднує місцеві органи влади, наукові кола, бізнес-структури та громадянське суспільство, працюючи над впровадженням довгострокових стратегій зростання, що підтримуються фондами ЄС.

Політика розумної спеціалізації виходить за рамки інноваційної політики та розглядається як процес виявлення конкурентних переваг, пріоритетів та максимального розвитку наукового потенціалу в будь-якому регіоні, сильному чи слабому, високо- чи низькотехнологічному [19].

Крім Європейської комісії, також незалежні інститути і міжнародні організації, такі як Організація Об'єднаних Націй промислового розвитку (ЮНІДО), Світовий банк і ОЕСР займаються поширенням розуміння смарт-спеціалізації та практичним втіленням цього підходу. При цьому практика його використання свідчить, що найбільш ефективним є поєднання стратегії розумної спеціалізації з кластеризацією економіки країн-членів ЄС.

Відповідно до визначення, сформульованого експертами ОЕСР [23], розумна спеціалізація являє собою промислову та інноваційну основу для регіональної економіки, метою якої є ілюстрація яким чином державна політика, структурні умови, та особливо політика у сфері ДіР та інвестицій в інновації може впливати на економічну, наукову та технологічну спеціалізацію регіонів та відповідно на їх продуктивність, конкурентоспроможність та економічне зростання.

За визначенням Комітетів регіонів, Європейської економіки та Соціального Комітету Комісії Європарламенту, смарт-спеціалізація регіонів покликана вирішувати такі нагальні проблеми:

- підвищення інноваційного та конкурентоспроможного потенціалу європейських регіонів як основи для моделі сталого зростання;

- посилення міжрегіонального співробітництва, яке є ключовим елементом глобалізованої економіки;

- посилення уваги до менш розвинених регіонів;

- вдосконалення та покращення спільної роботи в рамках політики та програм ЄС, що підтримують інновації.

У цьому контексті висувається низка цілеспрямованих пілотних заходів, які сприятимуть розвитку досвіду та більш широкому погляду на економічний розвиток та зростання європейських регіонів. Кінцева мета полягає в тому, щоб дозволити всім регіонам Європи побудувати розумну спеціалізацію, щоб повністю розкрити свій потенціал для технологічних змін, оцифрування, декарбонізації та промислової модернізації [9].

Підхід інтелектуальної спеціалізації був інтегрований у реформовану політику зближення на 2014-2020 роки, яка була розроблена з метою максимізації економічного розвитку. Створення нових та покращення існуючих робочих місць. Стратегії смарт-спеціалізації полягають у тому, щоб дозволити регіонам перетворити свої потреби, сильні сторони та конкурентні переваги на ринкові товари та послуги. Вони мають на меті визначити пріоритетність державних інвестицій у дослідження та інновації за допомогою підходу «знизу вгору» для економічної трансформації регіонів, спираючись на регіональні конкурентні переваги та полегшуючи ринкові можливості в нових міжрегіональних та європейських ланцюгах цінностей. Вони допомагають регіонам передбачати, планувати і супроводжувати процес економічної модернізації.

Держави-члени та регіони розробили понад 120 стратегій інтелектуальної спеціалізації через партнерство, багаторівневе управління та підхід «знизу-вгору», встановлюючи пріоритети для інвестицій у дослідження та інновації на період 2014-2020 років. Упродовж цього періоду більш ніж 40 млрд. євро (і більше 65 млрд. євро, включаючи національне співфінансування), будуть виділені регіонам через Європейський фонд регіонального розвитку, що фінансує ці пріоритети. Загалом, очікується, що підтримка досліджень, інновацій та підприємництва допоможе 15000 підприємств впроваджувати нові продукти на ринок, підтримувати 140000 нових підприємств та створити 350000 нових робочих місць до кінця програмного періоду [19]. Крім того, у рамках Європейського соціального фонду заплановано використання 1,8

млрд. євро для зміцнення людського капіталу в галузі досліджень, технологічного розвитку та інновацій.

Для підтримки процесу Комісія створила платформу для розумної спеціалізації [24], яка з 2011 року консулює держави-члени та регіональні органи влади щодо того, як розробити та впровадити свої стратегії інтелектуальної спеціалізації. Вона полегшує взаємне навчання, збір даних, аналіз і можливості створення мереж для близько 170 регіонів ЄС і 18 національних урядів ЄС. Ці стратегії часто включають традиційні сектори, такі як сільське господарство, лісове господарство, туризм і текстиль, які розвиваються за рахунок додаткових інновацій. Але вони також включають сектори, пов'язані з розгортанням ключових технологій, інновацій у сфері послуг та ефективних рішень у сфері енергетики, транспорту, навколишнього середовища, кругової економіки, нанотехнологій та охорони здоров'я, які можуть створити абсолютно нові ринки та галузі. Стратегії побудовані на спільному процесі, який полегшує інновації, що керуються попитом, і колективні рішення.

Згідно Положення ЄС [13], стратегія розумної спеціалізації – це національна або регіональна стратегія, яка встановлює пріоритети з метою створення конкурентних переваг шляхом розвитку та узгодження сильних наукових та інноваційних сторін регіону/галузі з вимогами бізнесу; розвитку ринку шляхом згуртування, при цьому уникаючи дублювання та фрагментарності. Стратегія розумної спеціалізації може бути розроблена окремо, а може бути включеною у національну або регіональну наукову та інноваційну стратегії.

Стратегії є потужним інструментом, який допомагає перевести горизонтальну політику та інструменти на рівні ЄС та національному рівні на регіональний та місцевий рівень, створюючи зв'язки в рамках більш широких інноваційних екосистем та заохочуючи соціальні інновації. Вони сприяють підвищенню конкурентоспроможності та стійкості європейської економіки до глобалізації, а також забезпеченню того, щоб він генерував ресурси, необхідні для забезпечення справедливого розподілу його переваг. Слід зауважити, що наразі на вищезгаданій платформі зареєстровані чотири пілотні регіони України.

Основними принципами смарт-спеціалізації, які мають бути покладені в основу регіональної стратегії, є:

- 1) смарт-спеціалізація – це місцевий підхід, що означає, що він будується на активах і ресурсах, доступних регіонам і державам-членам, і на їх специфічних соціально-економічних викликах, щоб визначити унікальні можливості для розвитку і зростання;
- 2) сформуванню власну стратегію – означає зробити вибір щодо інвестиційних пріоритетів: держави-члени та регіони повинні підтримувати лише обмежену кількість чітко визначених пріоритетів для інвестицій на основі знань та / або кластерів; спеціалізація означає зосередження на конкурентних силах та реалістичних потенціалах зростання, які підтримуються критичною масою діяльності та підприємницькими ресурсами;
- 3) визначення пріоритетів не повинно відбуватися зверху вниз – це має бути інклюзивний та інтерактивний процес залучення зацікавлених сторін, в якому ринкові сили та приватний сектор виявляють та виробляють інформацію про нові заходи, а уряд оцінює результати та надає можливість самим діючим особам реалізації цього потенціалу;
- 4) стратегія повинна охоплювати широке уявлення про інновації, підтримку технологічних, а також практичних та соціальних інновацій, це дозволить кожному

регіону та державам-членам формувати політичний вибір відповідно до їх унікальних соціально-економічних умов;

5) якісна стратегія повинна включати надійну систему моніторингу та оцінки, а також механізм перегляду для оновлення стратегічного вибору [15].

Наразі Європейською комісією визначено чотири основні виклики, на вирішення яких спрямовані стратегії смарт-спеціалізації, що просувають нові моделі зростання на регіональному рівні та спрямовують інвестиції в інноваційні сектори зі значним потенціалом зростання та високою доданою вартістю. До цих викликів віднесені [8]:

- подальша реформа дослідницьких та інноваційних систем у регіонах;
- посилення співпраці в інноваційних інвестиціях між регіонами;
- використання наукових досліджень та інновацій у менш розвинутих та промислових перехідних регіонах;
- використання синергії та взаємодоповнення між політиками та інструментами ЄС.

Ще однією метою впровадження та реалізації стратегій інтелектуальної спеціалізації є стимулювання міжрегіонального співробітництва в нових ланцюгах створення цінностей. Поєднання дослідницьких та інноваційних інституцій із зацікавленими сторонами промисловості сприяє використанню взаємодоповнюваності у розробці продуктів та процесів. Це допомагає будувати та змінювати ланцюги доданої вартості продукції в масштабах ЄС, стимулюючи синергію інвестицій між приватним і державним секторами. Шляхом створення міжрегіональних інвестиційних можливостей, які сприятимуть розширенню регіональних та місцевих інновацій розвивається міжрегіональне та транскордонне співробітництво [4].

Регіональні стратегії розумної спеціалізації RIS 3 Guide [13] визначаються як інтегровані стратегії, що ґрунтуються на трансформації економіки та уможливають зосередження державної підтримки на інноваціях, розвитку, який ґрунтується на знаннях, проблемах та потребах; надають інструменти для стимулювання приватних інвестицій у дослідження і розробки; побудовані на можливостях, компетенціях, конкурентних чинниках і потенціалі регіону щодо досконалості у світовому та європейському ланцюжках утворення вартості; сприяють участі регіональних та заохочує державні органи влади приймати інноваційні підходи до розвитку; ґрунтуються на певних показниках, включаючи моніторинг та оцінювання.

На Платформі смарт-спеціалізації [24] Європейської комісії створено тематичні платформи з питань промислової модернізації, енергетики та агропродовольства, які допомагають регіонам працювати разом над своїми пріоритетами розумної спеціалізації із залученням політиків, дослідників, бізнесу, кластерів та громадських організацій. Ці платформи дають унікальну можливість для політиків на рівні ЄС, а також національному та регіональному рівнях об'єднати досвід для вирішення цих пріоритетів у тому регіональному контексті, де зміна відчувається найбільше. Тематичні платформи інтелектуальної спеціалізації об'єднують 100 регіонів, що працюють разом у 17 міжрегіональних партнерствах. Платформа модернізації промисловості включає партнерські відносини з передового виробництва, сталого розвитку виробництва, біоекономіки, 3D друку, медичних технологій, інноваційного текстилю, промисловості 4.0, спорту та нових нано-продуктів. Енергетична платформа включає партнерські відносини в галузі біоенергетики, морських відновлюваних джерел енергії, інтелектуальних мереж, сонячної енергії та сталого будівництва. Агропродовольча платформа включає партнерські відносини у сфері високотехнологічного землеробства,

відстежуваності, біоекономіки, агропродовольчих та інтелектуальних електронних систем [9].

Європейська Комісія зазначає, що необхідні подальші зусилля для інтеграції інших великих європейських ініціатив з цими платформами та їх регіональних партнерств, для полегшення комерціалізації та розширення міжрегіональних інноваційних проектів та стимулювання спільних інвестицій у бізнес. Тематичні платформи розумної спеціалізації повинні також використовуватися для поглиблення співпраці між менш розвинутими регіонами, регіонами промислового переходу та розвиненими регіонами, щоб сприяти їхньому промислового і технологічному переходу [9].

Наразі існує велика кількість регіональних, національних та європейських політичних програм та інструментів для заохочення інновацій, зростання та робочих місць або сприяння міжрегіональному співробітництву [14]. Для покращення зв'язку між цими політиками та інструментами на різних рівнях управління та посилення їхнього впливу на виконання ключових європейських пріоритетів, Європейська Комісія спрямовує свої зусилля на повне використання синергії та розвиток взаємодоповнюваності між фондами ЄС для наукових досліджень та інновацій, політики єдності та заходів конкурентоспроможності промисловості для забезпечення необхідних інвестицій. І саме смарт-спеціалізація є стратегічною основою для розвитку цих взаємодоповнюючих функцій [19]. Щоб досягти цього, Комісія визначила широкий спектр заходів у контексті пропозицій щодо Багаторічної фінансової рамки на 2014-2020 роки [8]. Так, Європейський фонд стратегічних інвестицій, Horizon 2020 та політика згуртування дозволяють поєднувати кошти в одному проекті. Правила для Horizon 2020 та політика зближення привели до узгодження правил для спрощених варіантів витрат і збільшили можливість витратити більше коштів на політику зближення за межами програмних областей. Комісія також опублікувала основні принципи об'єднання Європейського фонду стратегічних інвестицій з фондами політики єдності.

Комісія розпочала низку ініціатив (наприклад, «Сходи до досконалості», «Знак досконалості») та підготувала керівництво для заохочення та сприяння синергії [21] між різними інструментами політики. Вона запропонувала подальше спрощення для полегшення нинішньої комплексної комбінації фінансування з Horizon 2020 та політики згуртування [18]. Пілотний проект «Сходина до досконалості» допомагає подолати розрив у інноваціях між регіонами ЄС шляхом підтримки впровадження стратегій інтелектуальної спеціалізації, розробки та використання взаємодоповнюваності між політикою єдності, Горизонт 2020 та іншими програмами фінансування ЄС. Ініціатива «Знак передового досвіду» допомагає суб'єктам малого та середнього бізнесу отримати альтернативне фінансування з Європейського фонду регіонального розвитку та інших джерел для своїх інноваційних проектів, які були високо оцінені в рамках програми «Горизонт 2020», але вони не можуть бути підтримані через обмежені ресурси [9].

Доцільно навести декілька прикладів смарт-спеціалізації в регіонах Європи. Так, наприклад, в стратегії смарт-спеціалізації регіону Центр-Долина Луари (Centre-Val De Loire), що знаходиться на півночі центральної частини Франції, чітко визначено місцеві конкурентоспроможні активи: зберігання енергії, біофармацевтичні препарати, косметика, екологічна інженерія та туризм. Це дозволило переорієнтувати регіональну інвестиційну політику на підтримку проектів з високим потенціалом, таких як програма LAVOISIER [25], що спеціалізується на розробці та індустріалізації матеріалів і систем, орієнтованих на нові та відновлювані джерела енергії.

У своїй національній стратегії інтелектуальної спеціалізації Фінляндія зосередилася на розробці розумних міст. Ця ініціатива, що має назву «Стратегія шести

міст», відповідає потребі сталого розвитку міст шляхом вивчення стратегічних переваг шести найбільших фінських міст: Гельсінкі (Helsinki), Еспоо (Espoo), Тампере (Tampere), Вантаа (Vantaa), Оулу (Oulu) і Турку (Turku). Розпочато два пілотні проекти, які фінансуються ЄС:

1) робототехнічні автобуси (SONJOA) – розробка рішень для інтелектуальних транспортних перевезень, які вже працюють в Гельсінкі;

2) кліматичні вулиці (Climate Streets) – розробка та впровадження рішень щодо скорочення викидів парникових газів та рівня споживання енергії у співпраці з місцевим бізнесом, власниками нерухомості, місцевими громадами та місцевими органами влади у сфері житла та транспорту.

В Лапландії розумна спеціалізація сприяє розвитку провідних позицій регіону в експлуатації та комерціалізації природних ресурсів Арктики, забезпечуючи при цьому сталий розвиток і створення робочих місць.

В прикордонному регіоні Екстремадура (Extremadura), що знаходиться на південному заході Іспанії, місцеве виробництво сиру «La Torta del Casar», за активної участі фермерів, вівчарів та інших місцевих підприємців, перетворилося на справжній актив смарт-спеціалізації регіону. В результаті такого партнерства «Місцева спілка розвитку сільських районів Тахо-Салор-Альмонте» визначила слабкі місця у виробничій системі та розробила рішення для їх подолання, також створені «Школа фермерів – ХХІ» та «Школа вівчарів», метою яких є навчання фермерів та вівчарів використанню інформаційних та комунікаційних технологій, а також інших технологічних досягнень у цій галузі. Фермери та дослідники вирішують проблему відсутності спроможності задовольнити ринковий попит під час пікового сезону шляхом спільної участі в європейській мережі, яка розвиває високотехнологічне землеробство.

У західному регіоні Румунії стратегія смарт-спеціалізації підкреслює роль інкубаторів та інших структур підтримки бізнесу у розвитку підприємництва та створення інноваційних компаній у цифровому секторі, де регіон зберігає конкурентні переваги. Європейський фонд регіонального розвитку підтримав перетворення занепадаючої промислової зони на центр стимулювання цифрового розвитку та творчості, що інтегрований у зростаючу ІТ-індустрію регіону. У Тімішоарі (Timișoara) був створений інкубатор стартапів для початківців, що бажають розпочати бізнес у сфері цифрових технологій. Молоді підприємці отримують матеріально-технічне забезпечення, а також послуги з консультування та бухгалтерського обліку.

Підкарпатське (Podkarpackie) воєводство Польщі знає своєю авіаційною долиною – кластером, що об'єднує більшу частину польської авіаційної промисловості. Для кращого зв'язку академічного сектору з регіональною галуззю, Авіаційний навчальний центр Технологічного університету Жешува був модернізований і розширений за допомогою фондів ЄС [20].

Смарт-спеціалізація в Україні – це частина зусиль ЄС у сприянні розвитку українських регіонів та допомоги у подоланні тривалого економічного спаду. Для України перевагою такого підходу є приєднання областей до мережі регіонів ЄС, залучення інвесторів в область, збільшення кількості спільних проектів з ЄС, підтримка регіонів у процесі економічної трансформації та узгодження професійного потенціалу до ринкових вимог [1].

Згідно визначення, наданого в постанові КМУ «Про затвердження Порядку розроблення Державної стратегії регіонального розвитку України і плану заходів з її реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених Стратегії і плану заходів», смарт-спеціалізація – це підхід, що передбачає

аргументоване визначення суб'єктами регіонального розвитку в рамках регіональної стратегії окремих стратегічних цілей та завдань щодо розвитку видів економічної діяльності, які мають інноваційний потенціал з урахуванням конкурентних переваг регіону та сприяють трансформації секторів економіки в більш ефективні [3].

Для впровадження смарт-спеціалізації в Україні Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства, Міністерство економічного розвитку і торгівлі (МЕРТ), Міністерство освіти і науки формують Національну команду, що координуватиме процес на національному рівні, наступним етапом є формування Регіональних команд в пілотних областях. Після проведення детально аналізу даних в різних сферах за методикою спеціалістів ЄС в пілотних областях та після аналізу результатів «процесу підприємницького відкриття» (entrepreneurial discovery process), буде адаптовано методіку ЄС до особливостей України. Наступним кроком буде підготовка українських експертів, для можливості запровадження смарт-спеціалізації в усіх інших областях України. Враховуючи розробку Стратегії регіонального розвитку після 2021 року, то наявність в областях смарт-спеціалізації допоможе ефективніше використовувати наявні ресурси, розвивати унікальні сторони та удосконалювати систему стратегічного планування в областях [1].

Безперечно, успіху у впровадженні смарт-спеціалізації можливо досягти лише за умови ефективної співпраці та синергії між місцевою владою, бізнесом, академічним середовищем, та громадянським суспільством. Наразі в Україні пілотними регіонами зі впровадження смарт-спеціалізації обрано чотири регіони – Харківський, Одеський та Запорізький (наразі триває аналіз регіональних даних експертами ЄС для формування подальших пропозицій) та Черкаський регіон (процес входження регіону в пілот лише розпочато).

Переваги, які отримують регіони у разі визначення власної смарт-спеціалізації та впровадження відповідно стратегії:

- підтримка тих видів економічної діяльності, які приносять найбільший розвиток, інноваційність та зростання регіональній економіці, в результаті – зростання ВРП та покращення інших соціально-економічних показників;

- підвищення інвестиційної привабливості регіону через забезпечення формування розуміння інвесторів, які сфери є найефективнішими для інвестицій у регіоні;

- розширення доступу до європейських програм (COSME, Горизонт-2020 та ін.);

- розширення зовнішніх джерел фінансування розвитку регіону через доступ до програм структурних фондів ЄС: «попередня умовність» отримання фінансової підтримки Європейського фонду регіонального розвитку з питань досліджень та інновацій у період 2014-2020 років полягає у запровадженні стратегії смарт-спеціалізації для забезпечення ефективності регіональних інвестицій;

- розширення можливостей євро регіонального партнерства через визначення та налагодження зв'язків з європейськими регіонами, що мають суміжну спеціалізацію, долучення до європейських ланцюгів доданої вартості;

- забезпечення колегіального напрацювання, прийняття та реалізації стратегічних рішень через зміцнення комунікації між регіональними стейкхолдерами.

Для реалізації промислового потенціалу України МЕРТ розробило Стратегію розвитку промисловості, основними напрямками якої стали чотири блоки: енергоефективність, просування технологій – індустрія 4.0, економічна децентралізація та «smart-регулювання» промисловості. Сьогодні в Україні працюють 40 тисяч промислових підприємств, які виробляють 70% товарного експорту країни та створюють 21% від ВВП. Україна, за оцінками експертів, має багато конкурентних переваг у

порівнянні з іншими країнами. На це впливають декілька факторів, таких як: низькі логістичні витрати та достатньо розвинута логістична інфраструктура, вигідне географічне розташування та вихід до Чорного моря, наявність виробничих майданчиків, високий мінерально-сировинний потенціал, угоди про вільну торгівлю з ЄС, державами ЄАВТ, Канадою, СНД та освічені працівники.

Першочерговими завданнями в реалізації нової промислової політики, визначеними МЕРТ [2], є: 1) модернізація та зростання промислового виробництва; 2) регіональний розвиток промисловості та смарт-спеціалізація, а саме: підтримка кластерних ініціатив, розвиток регіональної інфраструктури, підтримка бізнес-проектів та інновацій та спрощення доступу до сировини; 3) підвищення ресурсоефективності промисловості (стимулювання інновацій, спрощення доступу до інвестицій, запровадження практики управлінням відходами та створення засад циркулярної економіки).

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших досліджень. Постаючи перед викликами та можливостями, що приносять глобалізація та інтеграція будь-якій країні чи регіону, кожна територія прагне максимально їм протистояти (в першому випадку) та використати (у другому). Європейський Союз, його держави та регіони в контексті політики єдності демонструють ефективну модель використання таких можливостей та забезпечення конкурентоспроможності територій впроваджуючи модель регіональної смарт-спеціалізації. Це дозволяє сформулювати та реалізувати регіональну політику забезпечення справедливого розподілу отриманих вигод і використання інноваційного потенціалу регіону для модернізації економіки, підтримки соціальної моделі ЄС і забезпечення належних умов життя домогосподарств.

Синергія європейських моделей єдності, регіонального розвитку та інновацій з соціальною моделлю ЄС спрямована на досягнення головного кінцевого результату – розширення прав та можливостей, захист та забезпечення безпеки європейських громадян і регіонів, забезпечення сталого розвитку. У цьому контексті стратегії інтелектуальної спеціалізації вже вносять зміни, покращуючи якість інвестицій, політику єдності та інновацій. Сьогодні ці стратегії є невід’ємною частиною європейського підходу до інновацій та наочним прикладом того, як європейські регіони розробляють та впроваджують свою інноваційну політику та залучають регіональних стейкхолдерів: владу, бізнес, громадські організації та науку до спільного створення та реалізації унікальної інноваційної моделі розвитку регіону.

Смарт-спеціалізація – це нова модель регіонального та міжрегіонального партнерства, що має значний потенціал забезпечення регіонального розвитку. Досвід, накопичений на сьогоднішній день європейськими регіонами разом з поточними програмами політики єдності та пілотними проектами, має бути всебічно вивчений та впроваджений для забезпечення сталого розвитку регіонів України та покращення умов життя домогосподарств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Для розвитку українських регіонів використовуватимуть інструменти Смарт Спеціалізації. Available at: <http://www.uiep.org.ua/https://decentralization.gov.ua/news/9614>
2. Мінекономрозвитку пропонує провести в Україні смарт-спеціалізацію регіонів Available at: https://zik.ua/news/2018/03/15/minekonomrozvytku_proponuie_provesty_v_ukraini_smartspetsializatsiyu_1285353

3. Про затвердження Порядку розроблення Державної стратегії регіонального розвитку України і плану заходів з її реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених Стратегії і плану заходів. Постанова КМУ від 11 листопада 2015 р. № 932 (Із змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ № 959 від 14.11.2018) Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/932-2015-%D0%BF>
4. 10 Priorities of the Juncker's Commission. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/search.html?qid=1548078840314&text=10%20Priorities%20of%20the%20Juncker%27s%20commission&scope=EURLEX&type=quick&lang=en>.
5. Bresnahan, T., Trajtenberg, M. General Purpose Technologies „Engines for Growth?“ // Journal of Economics. – 1995.
6. Brzóska, J., Pyka, J. Rozwój ekosystemu innowacji w Regionie w perspektywie 2020 roku [w:] J. Pyka(red) Nowoczesność przemysłu i usług – nowe wyzwania. TNOiK. Katowice, 2012.
7. Communication from the commission to the european parliament, the council, the european economic and social committee, the committee of the regions and the european investment bank. Clean Energy For All Europeans. COM (2016) 860 final. Available at: https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/com_860_final.pdf.
8. Communication from the commission to the european parliament, the council, the european economic and social committee and the committee of the regions. A Budget for Europe 2020 – Part II: Policy fiches. COM (2011) 500 final. Available at: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:d0e5c248-4e35-450f-8e30-3472afbc7a7e.0011.02/DOC_4&format=PDF.
9. Communication from the commission to the European parliament, the council, the european economic and social committee and the committee of the regions Strengthening Innovation in Europe's Regions: Strategies for resilient, inclusive and sustainable growth COM (2017) 376 final. Available at: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/2014/com_2017_376_2_en.pdf
10. David, P., Foray, D., Hall, B. Smart Specialistaion. The concept. [Електронний ресурс]. – Available at: http://ec.europa.eu/invest-inresearch/pdf/download_en/kfg_policy_brief_no9.pdf
11. European Commission's Reflection Paper on Harnessing Globalisation. COM(2017) 240 final. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2017%3A240%3AFIN>.
12. Foray, D. Van Ark, B. Smart specialisation in a truly integrated research area is the key to attracting more R&D to Europe. Available at: http://ec.europa.eu/invest-in-research/pdf/download_en/policy_brief1.pdf.
13. Guide to Research and Innovation Strategies for Smart Specialisation (RIS 3) Luxemburg, 2012 Available at: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/presenta/smart_specialisation/smart_ris3_2012.pdf.
14. Instruments promoting cooperation across regional and national borders include: Joint Technology and Programming Initiatives and contractual Public Private Partnerships under the Horizon 2020, European Institute of Innovation and Technology, Knowledge and Innovation Communities, Knowledge and Sector Skills Alliances under Erasmus+, European Strategic Cluster Partnerships, Enterprise Europe Network, European Innovation Partnerships, Start Up Regions Network, Interreg
15. Knowledge for Growth: European Issues and Policy Challenges. Available at: http://ec.europa.eu/invest-inresearch/pdf/download_en/knowledge_for_growth_bat.pdf
16. Mccan, P. Y., Ortega-Argilés, R. Smart Specialisation, regional growth and applications to EU Cohesion policy. Available at: <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/00343404.2013.799769>

17. Opinion of the European Economic and Social Committee on ‘Regional policy contributing to smart growth in Europe 2020’ COM(2010) 553 final Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011AE1167&qid=1548079030467&from=EN>
18. Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on the financial rules applicable to the general budget of the Union and amending Regulation (EC) No 2012/2002, Regulations (EU) No 1296/2013, (EU) 1301/2013, (EU) No 1303/2013, EU No 1304/2013, (EU) No 1305/2013, (EU) No 1306/2013, (EU) No 1307/2013, (EU) No 1308/2013, (EU) No 1309/2013, (EU) No 1316/2013, (EU) No 223/2014, (EU) No 283/2014, (EU) No 652/2014 of the European Parliament and of the Council and Decision No 541/2014/EU of the European Parliament and of the Council COM(2016) 605 final. Available at: http://ec.europa.eu/budget/mff/lib/COM-2016-603/COM-2016-605_en.pdf
19. Regulation (EU) No 1303/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 laying down common provisions on the European Regional Development Fund, the European Social Fund, the Cohesion Fund, the European Agricultural Fund for Rural Development and the European Maritime and Fisheries Fund and laying down general provisions on the European Regional Development Fund, the European Social Fund, the Cohesion Fund and the European Maritime and Fisheries Fund and repealing Council Regulation (EC) No 1083/2006 Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R1303&qid=1548080191200&from=EN>
20. Smart Specialisation – Strengthening Innovation in Europe's regions Available at: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/guides/smart_spec/strength_innov_regions_en.pdf
21. http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/guides/synergy/synergies_en.pdf
22. http://ec.europa.eu/regionalpolicy/what/future/proposals/2014_2020-en.cfm.
23. <http://oecd.org/sti/inno/smartspecialisation.htm>
24. <http://s3platform.jrc.ec.europa.eu/home>
25. <http://www.lestudium-ias.com/fr/content/le-programme-lavoisier>